

TEAR
DOWN THIS WALL!
BOUWEN AAN HET
SAMENLEVEN IN
BRUSSEL DANKZIJ
MEERTALIGHEID IN
DE SCHOLEN

—
VRIJDAG
GROEP

I TAALMUREN IN DE BRUSSELSE SCHOLEN?

A. In november 2014 vierde Europa de **25e verjaardag van de val van de Berlijnse Muur**. Het bestaan van die muur, die mensen willekeurig van elkaar scheidde, komt ons tegenwoordig belachelijk voor en lijkt vooral moeilijk te bevatten in een land als België. Zoals Marcello Di Cintio schreef: *"Doordat muren de vooruitzichten op een dialoog verkleinen, zorgen ze voor twee kampen in een samenleving en eisen ze dat je er één kiest."*

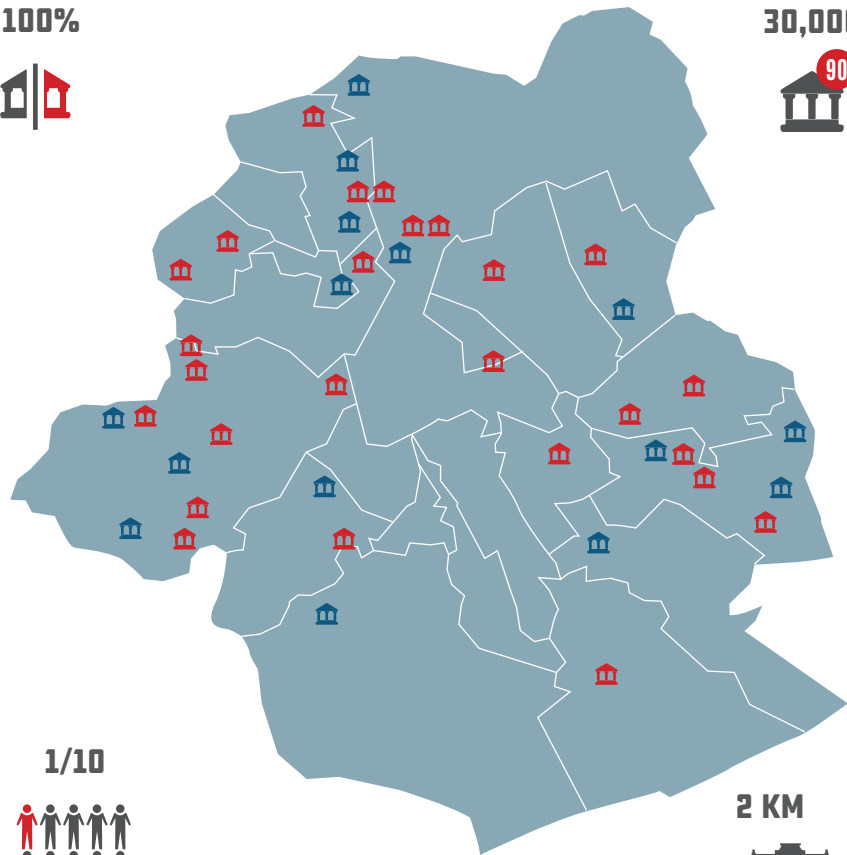
B. Toch staat tegenwoordig **midden in Brussel een muur van meer dan twee kilometer**. De schoolpleinen, eetzalen en gangen van meer dan 90 scholen worden namelijk fysiek door hekken of rode lijnen verdeeld in een gedeelte voor de kinderen van het Franstalige onderwijs en een gedeelte voor de leerlingen van het Nederlandstalige onderwijs.

C. Waar hebben we het precies over? Wat stellen deze muren concreet voor?

100%

30,000

1/10

2 KM

2 KM : Her en der in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest staan muren, die een obstakel van meer dan twee kilometer lang zouden vormen wanneer ze achter elkaar werden gezet, of de afstand in vogelvlucht tussen Manneken Pis en het Jubelpark.
30,000 : Ongeveer 30.000 kinderen worden dagelijks geconfronteerd met deze fysieke barrières, die 90 scholen in Brussel omvatten.

1/10 : Bijna één op de tien volwassenen onder de 45 jaar die in Brussel naar school is gegaan, werd met deze communautaire muren geconfronteerd.
100% : Deze communautaire muren verhinderen al deze kinderen om de taaldiversiteit in Brussel helemaal te kunnen beleven, wat toch overal in de wereld als één van de troeven van onze hoofdstad beschouwd wordt.

II HOE IS HET ZO VER GEKOMEN?

De huidige organisatie van het onderwijs door de gemeenschappen in België en daarmee indirect de fysieke scheiding van de Brusselse scholen is – zoals iedereen weet – het resultaat van een lang proces van decentralisatie van bevoegdheden van de Belgische staat.

Historisch gezien heeft de verfransing van de Brusselse volksklasse in de 19^e eeuw en de eerste helft van de 20^e eeuw door onder meer in het onderwijs tot ernstige ongerustheid geleid bij de Nederlandstalige Brusselaars, die haar taal- en cultuuridentiteit niet wilde verliezen. Gaandeweg is dus een Nederlandstalig onderwijs in Brussel ontstaan, vaak binnen reeds bestaande instellingen. Deze taalsplitsing van veel scholen heeft het gevoel versterkt dat men, soms werkelijk en soms subtiel, tot een aparte gemeenschap in Brussel behoort.

De federalisering van de Belgische staat en de communautarisering van het onderwijs heeft de onderwijsinstellingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest definitief naar taalaanhangigheid gesplitst. Dat heeft geleid tot de vorming van fysieke scheidingen in veel scholen die oorspronkelijk een gemeenschappelijke infrastructuur deelden. Omdat deze scheiding aansloot bij de heersende communautaire logica, is hier destijds maar weinig tegen geprotesteerd. Een romantische voorstelling van scholieren die luidkeels van elkaar worden gescheiden, zou totaal onjuist zijn. De splitsingslogica, die ook nu nog blijkt uit de fysieke scheiding van bepaalde Brusselse scholen (zie hiervoor het filmpje op www.vrijdaggroep.be), sloot deels aan bij de prangende maatschappelijke werkelijkheid van die tijd.

Sinds de communautarisering is de Brusselse samenleving echter radicaal veranderd. Een belangrijk deel van de Brusselse leerlingen is tegenwoordig afkomstig uit gemeenschappen die niets te maken hebben met onze Belgische 'koude taaloorlog'.

MOEDERTAAL	2001	2011
FRANS	71.0	63.2
ENGELS	2.9	2.5
NEDERLANDS	19.3	19.6
ARABISCH	9.7	21.1
SPAANS	2.5	3.0
DUITS	1.6	0.9
ITALIAANS	2.5	2.5

Moedertaal van de Brusselse bevolking / Bron: www.marmixplan.org
(VUB – Taalbarometer)

Bevolkingsgroepen die qua taal- en gemeenschapsaanhangigheid soms sterk vergelijkbaar zijn, belanden binnen één en dezelfde wijk aan weerszijden van de muur tussen het Frans- en het Nederlandstalige deel van dezelfde school. De keuze voor een onderwijsvorm wordt tegenwoordig echter vaker ingegeven door pedagogische overwegingen van de ouders dan door een Vlaamse of Franstalige identiteit. Voor veel mensen lijkt het daarom volledig achterhaald om onze Belgische communautaire hokjesgeest te kopiëren naar de huidige realiteit van Brussel. Het toepassen van een verouderde logica op een moderne situatie moet niet aangeprezen worden. Laten we dit veranderen!

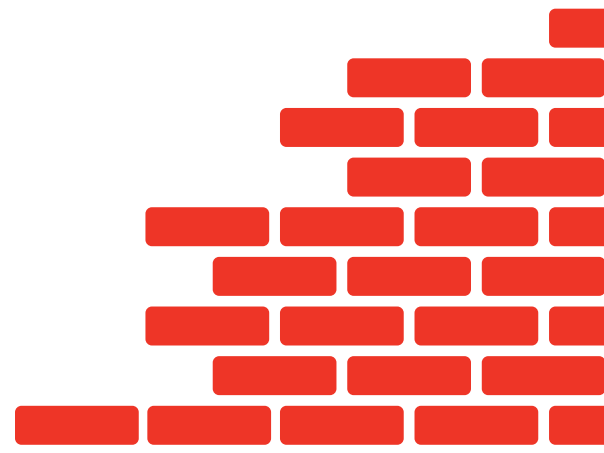
III SLOOP DIE MUREN: DE VISIE VAN DE VRIJDAGGROEP OM VAN MEERTALIGHEID EEN BRUSSELSE TROEF TE MAKEN

Op het moment dat Brussel zijn positie als kruispunt van een multicultureel Europa wil versterken, lijkt het voor de Vrijdaggroep vanzelfsprekend dat het onderwijsmodel op basis van taaldifferentiatie moet veranderen. Het scheiden van leerlingen volgens het onderwijsstelsel waarvan ze deel uitmaken, behoort tot het verleden. Het onderwijs in Brussel moet opnieuw uitgevonden worden om de tweetaligheid van het gewest te weerspiegelen.

In dit opzicht kunnen we verschillende internationale ervaringen bestuderen om ze aan de Brusselse situatie aan te passen en zou met name het Catalaanse stelsel als inspiratiebron kunnen dienen. Net als het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft Catalonië twee officiële talen: het Catalaans en het Castiliaans. In tegenstelling tot de Brusselse situatie, waar twee eentalige onderwijsstelsels door de gemeenschappen worden georganiseerd (een Frans- en een Nederlandstalig stelsel), waarborgt het Catalaanse onderwijsstelsel dat beide officiële talen worden geleerd:

“De aanwezigheid van het Catalaans en het Castiliaans moet zodanig in de programma’s gewaarborgd worden dat alle kinderen, ongeacht hun gebruikelijke taal aan het begin van hun schooltijd, in staat zijn om beide officiële talen aan het einde van de leerplicht normaal en correct te gebruiken^[1]”. Om deze doelen te bereiken^[2], stelt de wet bovendien dat “de leerlingen in de scholen of klassen niet gescheiden mogen worden op basis van hun gebruikelijke taal ^[3]”.

Het Catalaanse voorbeeld toont aan dat het mogelijk is om een tweetalig onderwijsstelsel in een tweetalige regio in te voeren. Taaldiversiteit dient dan niet als criterium om de kinderen van elkaar te scheiden, maar vormt een rijkdom en een gemeenschappelijk fundament om de kinderen ongeacht hun communautaire afkomst in staat te stellen een doeltreffende tweetaligheid te bereiken en zo het samenleven in Brussel te verbeteren.

IV DE CONCRETE AANBEVELINGEN VAN DE VRIJDAGGROEP OM DE MUREN BINNEN ONZE SCHOLEN TE SLOPEN

Het fundamenteel herzien van de taalidentiteit van het onderwijs in Brussel naar het voorbeeld van het Catalaanse systeem is een project van lange adem, waarvoor verschillende taboes uit het verleden doorbroken moeten worden. De Vrijdaggroep adviseert daarom een stapsgewijze aanpak om de taboes weg te nemen en de taalmuren binnen de Brusselse scholen, steen per steen, af te breken.

NIVEAU I OPENINGEN IN DE MUREN MAKEN

Dit eerste niveau heeft tot doel om de contacten tussen beide kanten van de muren te bevorderen en bepaalde praktijken gemeenschappelijk te maken. Deze aanbevelingen zijn geïnspireerd op initiatieven die al in bepaalde scholen worden toegepast. Het maken van deze openingen in de muren zou zeer concreet de volgende vormen kunnen aannemen:

AANBEVELING I.1 - Een gemeenschappelijk beheer van het toezicht en lokalen bevorderen:

Vooraf om praktische redenen (boekhouding en administratie) hebben sommige scholen fysieke scheidingen tussen de leerlingen ingevoerd. In sommige scholen zijn bijvoorbeeld de toiletten voor de leerlingen gescheiden om het beheer van het schoonmaak- en onderhoudsbudget niet ingewikkeld te maken. In andere scholen kunnen gemeenschappelijk toezicht op de schoolpleinen of gemeenschappelijke lessen om administratieve redenen niet georganiseerd worden.

AANBEVELING I.2 - De organisatie van gezamenlijke buitenschoolse evenementen mogelijk maken:

Te weinig scholen nemen tegenwoordig de moeite om gezamenlijke evenementen voor het Frans- en het Nederlandstalige deel op één en dezelfde locatie te organiseren. Dat is echter niet altijd zo geweest. Hoewel sommige scholen die burens van elkaar zijn, onlangs nog gezamenlijke schoolfeesten of ontmoetingen tussen de leerlingen hebben georganiseerd, komt dit helaas maar sporadisch voor. Om het samenleven in ere te herstellen en de tijd te nemen voor een ontmoeting met de burens, moeten we de administratieve obstakels hiervoor in kaart brengen en ze vervolgens wegnemen (subsidiebeleid, etc.).

AANBEVELING I.3 - De uitwisseling van taalleerkrachten aanmoedigen en belonen:

De gelijktijdige aanwezigheid van leerkrachten die Frans en Nederlands spreken, is een rijkdom voor de scholieren in de hoofdstad van Europa. De scholen werken helaas niet samen, hoewel hun leerlingen van onderricht in de tweede landstaal door 'native speakers' zouden konden profiteren als het wettelijke en administratieve kader zou veranderen. Met andere woorden, door deze maatregel zouden de leerlingen in het Franstalige onderwijs Nederlands van Nederlandstalige leraren kunnen krijgen, terwijl de leerlingen in het Nederlandstalige onderwijs hun Franse lessen bij een Franstalige leraar zouden kunnen volgen. De scholen die met deze uitwisselingen van start gaan, zouden speciale steun van beide gemeenschappen moeten krijgen.

AANBEVELING I.4 - De premie voor de Nederlandstalige leerkrachten omvormen tot een subsidie voor wonen in Brussel:

De Vlaamse regering kent nu een financieel voordeel toe aan Vlaamse leerkrachten die lesgeven in Vlaamse scholen op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Hoewel dit systeem aan zijn doelen beantwoordt, met name het waarborgen van het niveau van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel, denken wij dat het wenselijk zou zijn om dit geld aan te wenden voor vestigingssubsidies ten behoeve van Vlaamse leerkrachten die in Brussel komen wonen. Een vestigingssubsidie in plaats van een "Brussel premie" maakt het namelijk mogelijk om bij deze leerkrachten een sterker Brussels gevoel te ontwikkelen, dat wil zeggen een betere kennis van de werkelijkheid van de hoofdstad. Dit zou ook de contacten met de leraren van andere scholen moeten bevorderen en op die manier de samenwerking moeten stimuleren.

AANBEVELING I.5 - Specifieke gegevens over het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in internationale onderzoeken naar schoolprestaties verkrijgen:

De grote internationale onderzoeken (bv. het PISA-onderzoek van de OESO) leveren geen specifieke indicatoren voor Brussel op. De gegevens worden gepubliceerd op het niveau dat het onderwijs organiseert, dat wil zeggen de gemeenschappen. De toegankelijkheid van deze gegevens voor Brussel zou een beter begrip van de uitdagingen van het gewestelijke onderwijsstelsel mogelijk maken.

NIVEAU II DE MUREN OVERBRUGGEN

Het tweede niveau heeft ten doel om het veelzijdige gebruik van talen in de Brusselse scholen te versterken en zo de bouw van bruggen mogelijk te maken boven de kloof die de Frans- en Nederlandstalige leerlingen van elkaar scheidt. Dit kan enerzijds door het gebruik en het leren van de taal van de andere gemeenschap te bevorderen en anderzijds door een derde taal in het onderwijs in te voeren, als erkenning dat het Brusselse taallandschap in 2015 ver uitstijgt boven de traditionele scheiding tussen Frans- en Nederlandstaligen:

AANBEVELING II.1 • De moedertaal (of een derde onderwijstaal) invoeren voor bepaalde lessen: De Brusselse taalrealiteit van 2015 stijgt ver uit boven het debat tussen het Nederlands en het Frans. Een groeiend percentage leerlingen (dat al bijna 30% bedraagt) heeft noch het Frans, noch het Nederlands als moedertaal. De invoering van een derde onderwijstaal, zoals het Engels of het Arabisch, voor bepaalde vakken zou de polarisatie tussen het Frans en het Nederlands in de scholen kunnen temperen. Bovendien zou dat de mogelijkheid bieden om de multiculturele identiteit van de jonge Brusselaars van de 21e eeuw beter te weerspiegelen en de schoolachterstand in bepaalde vakken (bv. wiskunde of natuurwetenschappen), die niet het gevolg is van een specifieke zwakte van de leerling maar van een gebrekkige beheersing van de onderwijstaal, te beperken.

AANBEVELING II.2 • Een opleiding aanbieden waardoor tweetalige leerkrachten in beide gemeenschappen kunnen werken: Een gewest dat tweetalig wil zijn, zoals het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zou in staat moeten zijn om tweetalige aspirant-leerkrachten een opleiding aan te bieden en een aggregatie te verlenen waarmee ze zonder onderscheid in beide taalgemeenschappen les kunnen geven en vast benoemd kunnen worden. Op dit moment bestaat een dergelijke opleiding niet en moeten zelfs onze tweetalige leerkrachten zich beperken tot een van beide taalgemeenschappen.

[i] Law on Language Policy, 1997, Art. 21.3

[ii] Quoted in PERE J., FITE M., Deux langues officielles ! Une communauté bilingue, le cas de la Catalogne, Revue internationale d'éducation de Sèvres, September 1998

[iii] Idem, Art. 21.5

VRIJDAG
GROEP

AUTEURS: Sam Proesmans,
Laurent Hanseeuw,
François Toussaint
and Brieuc Van Damme